

ACC. N:R M. 15327:1-22.

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Arvid Johansson, Flöjd.*
Härad: *Kind* Berättare: *olika personer; se uppt. bla-
des bakside!*
Socken: *Ö. Fjölunda* Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: *1961* Född år _____ i _____

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om tobak, dess odling, behandling och användning.

LUF 27

s. 1-22.

20/10-61

Skriv endast på denna sida.

OM TOBAK: DESS ODLING: BEHANDLING OCH ANVÄNDNING.

I. På denna orten och troligen på en ganska stor omkrets här omkring, har aldrig någon tobaksodling förekommit. Anledningen till detta känner jag ej riktigt till. Men jag tar för givet, att det är de klimatiska förhållandena, som är den egentliga orsaken. Jag har frågat flera stycken äldre personer om de kan erinra sig någon, som gjort försök med tobaksodlingar i en egentlig mening. Men ingen kan erinra sig detta. Det fans dock förr de som gjorde försök med någon enstaka planta, på en plats, som de trodde skulle vara lämplig, men resultatet blev vist ganska klent. Dessa försök är dock ingenting, som kan kallas för odling. Av denna anledning kan jag alltså ej besvara frågeformulärets frågor, från nummer två tillochmed nummer 13.

I4. Någon tillverkning av cigarrer eller cigaretter har i någon egentlig mening aldrig förekommit här. När cigarettrökningen började här på orten, försökte väl många att tillverka cigaretter, för egen förbrukning. Men detta får väl mera hänföras till blott ett

Aug 27

försök eller nyfikenhet. Man försökte då med en blandning av olika piptobak. Något liknande det ex, som är omnämnt i frågelistan från Smålands landsbygd om ett inköp av 8 cigarrer för 25 öre, har jag ej hört talas om här på orten. Några kringvandrande cigarrmakare torde ej heller ha förekommit här på orten. Ja det är väl förresten ganska naturligt, eftersom här ej har odlats någon tobak.

15. De stora långskaftade s, k, sjöskumspiporna räknades här på orten till de verkligt fina piporna. Vad detta var för material i själva piphuvudet, tror jag ej någon med bestämdhet vet. Beslagen på dessa pipor var av silver. Skaften var spunna av någon silkesliknande tråd. Var dessa pipor tillverkades, är det ingen här som känner till. De köptes i regel i någon tobaksaffär eller annan affär i någon stad, som förde sådana varor. En sådan pipa var dock ej varje rökar-
es egendom. Det var i regel den tidens s, k, storgubbar av skilda slag, som var ägare till dessa. Det fanns också en storpipa, som liknade sjöskumspipan. Den är dock kortare än denna, och i stället för sjöskumspipans silverbeslag, har den beslag av mässing. Skaftets material, torde i stort sett vara detsamma. Piphuvudets material är dock

ej detsamma. Vid mitt besök hos berättaren Per Johansson-som är ägare till en sådan pipa-försökte vi att utröna vad piphuvudet var tillverkat av. Vi skar i det med en kniv, riktigt kloka på det blev vi dock ej, men det är en porslinsliknande massa. Munstycket till såväl denna pipa, som sjöskumspipan, är i regel tillverkat av horn. Av björk(masbjörk)tillverkades också pipor. De torde i äldre tid ha varit vardagspipor och fattigmanspipor. Imera senare tid, några år inpå 1900 talets början, började det att finnas pipor i ortens affärer. Dessa voro i alla möjliga former och av olika, i regel av utländska träslag. De krogiga, alltså pipor med svängda skaft, var vid denna tidsepok, de mest gängsne här på orten. Vid vilken ålder som ynglingarna började att röka, är väl ganska svårt att ange. I äldre tid, torde det dock ej ha skett förrän vid en ganska så mogen ålder. Här på orten var det före 1910 talet blott ett fåtal rökare, men desto flera snusare. Emellan 1910-15 slog rökningen igenom här på orten på allvar. Det var cigaretterna då i första hand, som gjorde sitt intåg. Då började ynglingarna att röka vid en ganska tidig ålder-jag har själv erfarenhet av detta-vid 13-14-15 års åldern. Det var först cigaretter, som de äldre bjöd de yngre på.

Sedan när vanan var gjord och man började att röka allt för många cigaretter, övergick många till piprökning. Det var också en ekonomisk sak. Det blev alldeles för dyrt för den som rökade mycket, att blott röka cigaretter. Betecknade är också att de, som började att röka före första världskriget, blev i stort sett, några väldiga stor-rökare. I långt äldre tid var det vanligt att kvinnorna rökte pipa. Här på orten har det dock, utan i undantagsfall ej förekommit sedan snart en 100 år tillbaka. Enligt vad berättaren hört omtalas var det i stort sett ett vist slag av pipor, som kallades för kritpipor som användes av kvinnorna. Dessa pipor brukade att köpas i Falkenberg. Inomhus var det mycket brukligt att tända pipan med ett glödande kol. För denna tändningsprocedur fanns också en därtill särskilt avsedd sax. Den var så tillverkat att den kunde tryckas samman. Den var av rörliga delar. Den kunde alltså dragas ut till en viss längd. Detta för att ej behöva komma så nära elden, när kolet skulle tagas. Hopfäld gick den att bära med sig i fickan. I min barndom såg jag också många av de äldre använda använda sig av detta verktyg. Jag såg också många av de då äldre, med den spistång som alltid fanns vid de öppna spisarna, ta ett glödkol och tända med.

Att bjuda främmande på piprök, alltså de som ville ha och likaså cigarrer, var en ganska så vanlig sed här i äldre tid. Detta var dock mest brukligt bland den burgnare befolkningen. Bland allmogen var ~~XXXXXX~~ rökvan^{an} ej så allmän denna tid. Att bjuda på långpipa, senare tider en stor cigarr, var en vanlig sed på storgodsställena, en del prästgårdar, länsmansboställen m, m, sådana. Före 1885 ägdes Mölneby gård, belägen här i Ö. Frölunda, av en ensam ägare, som hette Hansson, allmänt kallad för patron Hansson. Han bedrev och ganska så stora och omfattande skogsaffärer. ★ För skogsaffärernas skull hade han mycket besök av såväl ortens, som längre ifrån liggande orters skogsägare. Dessa skogsägare var till största delen vanliga hemmansägare. Han brukade alltid att bjuda dessa på grogg och cigarrer. Här på orten har det berättats många historier om detta. Sprit var väl så gott som alla vana vid ~~vid~~ denna tid, fast kanske ej i form av cognac och grogg. Cigarrer var dock de ~~fx~~ flesta ovana vid. Men di tog dem och röka, när de bjöds av patron. Många av de besökande satte en väldig ära i att få sitta och dricka grogg och röka cigarr med patron. Di kom ut därifrån glada i hågen, blossande på en cigarr. Men i regel varade glädjen ej så längen

Men det är en annan historia, som ej hör samman med dessa uppteckningar. Det torde med säkerhet ha varit en långpipa av något slag, som användes till att bjuda en främmande på. Antalet pipor, som brukade att finnas i ett hem, var troligen beroende av mer än en orsak. En vesäntlig orsak var väl hur många man hade råd att ha, om man var intresserad av nyare sådana, som kom i marknaden. Att man skulle ha eller att det borde finnas, likt som många andra husgerådsartiklar i ett hem i äldre tid, har ej hört någon berätta om. Någon särskilt konstruerad piprensare, såväl till långpiporna, som de mindre, torde ej ha funnits här på orten vid denna tid. Min berättare eller jag har ej sett eller hört omtalas sådana, förrän på senare tid, då sådana kom i marknaden.

16. Jag ser nu att jag begick ett fel och besvarade den sista frågan å nummer 16 innan jag påbörjat densamma.

För det dagliga bruket, alltså tobak som man medförde utomhus, förvarades i regel i en därtill avsedd pung. Denna pung var tillverkad tunt och smidigt skinn, samt försedd med ett knytband, ett s, k, snörpeband. I någon sort av doser, torde man i äldre tid ej ha förvarat medförd tobak. Senare tid när man köpte røktobak i förpackningar

medförde man likt som idag, tobaken i befintlig förpackning. I hemmet förvarades den i många olika slag av burkar. Det kunde vara burkar av trä, av lergods, av metall m, m, alla burkarna skulle dock vara försedda med lock. Det är väl också troligt att de i de förnärmare hemmen hade några bättre burkar av något slag, men det har jag ej sett eller hört omtalas, varför jag ej kan göra någon uppteckning om detsamma. För att bevara tobakens fuktighet, företogs nog inga särskilda åtgärder. Den förvarades på något ställe, som ej var utsatt för någon särskild tork. T, e, x, i ett oeldat rum, ett skafferi eller dylikt. I regel skar man "karvade" till piptobaken själv. Med en vanlig kniv av något slag, skar man blott av stängen, sedan kunde man rulla "gnugga" den i händerna, så den blev mera porös och lättbränd. Det fanns också de, som medförde en bit stångtobak i fickan, skar en bit av densamma, gnuggade den i handen, och stoppade i pipan.

I7. I regel var det så, att männen tuggade snuset) "lade in en pris i munnen" precis, som i våra dagar. Det fanns också män, som snusade i näsan, men det var långt ifrån allmänt. Många började i en tidig ålder att använda snus. Anledningen till detta kunde vara olika. Många unga pojkar i IQ-II årsåldern, blev lockade av de äldre att

ta en pris snus. De flesta sjuka och illamående, då var man retlig vid dem för att de ej tålde av det. En annan gång de blev bjudna skulle de visa att de tålde det, och så gick det undan för undan, till vanan och begäret hade vaknat. Mången blev dock så sjuk att han aldrig mera, åtminstone i barnåldern, snusade. Det fanns också pojkar, som av ren nyfikenhet, började att snusa, knyckte i fars förvaringsburk. Det var med snuset då, som det har varit senare och är i dag med rökningen, pojkarna ville tidigt visa sin manlighet. Det var en stolthet att visa de andra pojkarna, att man hade börjat äta snus. Före 1900 talets början var snusandet bland kvinnor ganska allmänt här på orten. Bland de kvinnor, som var födda i slutet av 1800 talet, började blott ett fåtal att snusa. Jag minnes själv från min barndom att de kvinnor, som då var gamla, snusade de flesta. Kvinnorna snusade dock i regel i näsan, undantag fanns dock, det fanns även de, som tuggade snus. Det torde dock varit ganska ovanligt att kvinnorna började att använda snus vid en så tidig ålder, som männen. Min berättare och jag har ej hört omtalas något sådant fall här på orten, som det har förekommit. Så sent som på 30 talet fanns det äldre kvinnor här, som snusade. Sedan dessa gamla gått bort har

torde snusandet av kvinnor helt vara borta här på orten. Om det fanns kvinnor, som blott snusade vid vissa tillfällen, t, e, x, om de blev bjudna på sådant vid någon kalas, har jag ej hört omtalas.

18. Den kvantitet av snus, som man hade i lager i hemmet, förvarades i burkar av olika slag, även i flaskor. Även små lerkärl, med ett tefat till lock, kom till användning. Det dagliga behovet förvarades i dosar av olika slag. Här på orten förekom också ett annat slag av dose, som mycket användes av män, men nästan alldrig av någon kvinna. Som namnet uttalades här på orten, finnes det ingen bokstav i alfabetet, som jag kan återge dess rätta namn med. Jag stavar det dock med två o, jag tror att jag då kommer närmast rätt. "~~XXXX~~" "Koota". Dessa kootor var tillverkade av näver med ett lock av trä. I locket var fäst en liten bit av läder "stropp" som man tog i för att lyfta av locket. Kootor tillverkades också av horn. En del av dessa hade lock av samma material, en del av trä. En koota hade ej samma form, som en dose. Kootan var djupare och ej så bred och lång. Dosar fanns av många slag, och med olika formgivning. En del av dessa var lika breda i båda ändar, en del hade en rak sida och den andra svängd. De liknade alltså närmast en halvmåne.

Dosa utav näver, var en här på orten mycket använd snusdosa. Denna dosas sidor var helt av näver, botten och locket av trä. Locket var dock å de flesta överklätt med en tunn näver. Locket å dessa doser var likt, som locket på metalledosar fäst med gångjärn. Gångjärnen å dessa näverdoser var tillverkade av små järnsprintar, det var de som var dessa dosers svaga punkt. Efter en tids användande hade de efter sin beröring med snuset, rostade upp. Locket var svårt att fästa på något annat sätt, och dosan fick i regel kastas bort. Det var mycket av denna orsak, som många föredrog en koota. Dessa var koniskt formade, så locket fick ett bra fäste, när det trycktes ned. Doser tillverkades också av horn. Horndoser ansågs för att vara mycket bra sådana. En del av dessa doser var och mycket fint tillverkade. Det fanns sådana, som var tillverkade av hårt och bra horn. De var också mycket fint arbetade, med en slät och fin yta. En sådan fint arbetad horndosa, hade i regel ett lock av metall. De riktigt fina hade lock av silver. Dosans överdel, alltså där som locket trycktes ned, var och så försedd med metall. Det fanns också horndosor av en betydligt mycket enklare tillverkning. Metalledoserna brukade i regel tillverkas av mässing eller silver. Mässingsdosan var dock ej

så särskilt omtyckt. Den var tung, gled lätt ur fickorna och det fanns de som tyckte att snuset ej var lika smakligt, fick någon bismak i dessa doser. En snusdosa av silver, med spegel i locket och ägarens namn ingraverat, var den finaste av snusdosor, som förekom här. En sådan var dock ej var mans egendom. De var efter tidens ekonomiska förhållanden ganska så dyra. Var de olika snusdosorna och kootorna tillverkades, har jag ej lyckats att få någon upplysning om. I mera senare tid, som min berättare och jag minnas, köptes de i affärer och på marknader. I mera äldre tid, torde åtminstone de enklare dosorna och likaså kooterna ha tillverkats av någon händig ortsbo. Jah har dock ej lyckats att få någon upplysning om någon ~~XXXX~~ ~~XXXXXX~~ sådan tillverkare här på orten.

19. Tuggtobaken var här på orten ej alls så allmän, som snuset. Den förvarades också i burkar av något slag. För det dagliga bruket förvarades den i någon liten ask och även i snusdosor. Det fanns också de, som skar den i önskade lagom stora bitar, som de hade i papper i en västficka. Det fanns också de, som skar en bit av flätan eller stängen och hade denna i en västficka, och bet direkt direkt av detta. Något särskilt redskap till karvning, använde man ej, man

man tog en vanlig brukskniv av något slag.

20. I äldre tid och fram till det första världskrigets år, njöts tobaken till den största delen i form av snus. Det fanns här på orten de, som både rökade och använde tuggtobak före nämnda tid, men de var en mycket liten procent, gentemot snusarna. Efter nämnda tid började rökningen att allt mer och mer få sitt grepp om den uppväxande ungdomen. De som hade börjat att använda snus, övergick dock ~~XX~~ sällan till rökning. I dag kan man dock se, att många av de, som förut varit inbitna rökare, övergått till att använda snus. I äldre tid torde det ha föreliggat en viss skillnad, en social sådan. Någon skarpare gräns, såsom inom mycket annat, förekom dock ej. Det förekom inom alla samhällslager att man brukade tobak i någon form. Användandet av snus förekom i alla samhällslager, dock mest bland de breda lagren. Snusandet av kvinnor torde dock ha förekommit mest bland allmogen. Men i en mycket lång tid tillbaka - efter vad man kan läsa i historiska romaner - var det den tidens ståndspersoner, alltså även kvinnorna, som började med detta. Vilka som föredrog den ena eller den andra formen av tobak, var nog ganska individuellt. Någon direkt social eller yrkesskillnad, i varje fall någon sådan direkt bestämmande

Exempel av olika verkningar av tobak, likt det i frågelistan nämnda om vedhuggaren i Växjö, har jag mycket hört omtalas här och det förekommer i dag också. Ögonen torde vara den kroppsdel, som är mest känslig i detta fall. Många som varit starka tobaksförbrukare av något slag, och försökt att upphöra med detsamma, blir det i regel undantag finnes givetvis, ögonen som först reagerar. Det är värre för en snusare ~~att~~ att övergå till att röka, än för en ~~rökare~~ rökare att övergå till snus. Andra symptom än ögonen förekommer också. Slöhet, dåligt humör, dåligt allmänbefinnande m. m. Det sista gäller dock för de vaneförbrukare av tobak av något slag, som försökt att avhålla sig från detsamma. Men även ganska starka reaktioner av många skilda slag kan uppstå för de, som övergår från en tobaksnjutning till en annan.

2I. Här på orten har det alldrig funnits någon särskild tobaksaffär. Några särskilda tobaksmarknader har alldrig förekommit här. Omkring 1875, när det började att bliva fasta lanthandlare här på orten, saluförde dessa också tobaksvaror. Innan dess var det de s. k. Göteborgsfararna, som ombesörde även denna affär. Det fanns även sådana knallar, som körde till Halmstad och Falkenberg.

De bättre familjerna, torde dock med säkerhet haft kontakt med någon större tobaksaffär i någon stad, som de inköpt sitt behov av detsamma. Många av dessa var ute på resor och köpte då sitt tobaksbehov även till sina vänner för en lång tid framåt. Detta gäller i första hand rökvaror. De första lanthandlarnas sorttering av dessa varor var ej stor, och den tidens storgubbar fodrade nog lite bättre varor än vad dessa handlare tillhandahöll.

Frågorna 22 och 23, får jag av förut tillkännagiven anledning, lämna obesvarade.

24. I äldre tid hade man en ganska så bergfast tro på tobakens medicinska egenskaper. "Tandverk" var ett ont, som botades med snus. Då fick man givetvis ej vara någon vahasnusare, om snuset skulle ha åsyftad verkan i detta fall. Barn i sin tidigaste ålder, gav man ej snus för tandverk. 10-12 år och därutöver, var det ett allmänt bruk att ge dem snus för tandverk. De första gångerna, som ett barn tog snus, ja även äldre personer, blev de yra och ~~XX~~ väldigt sjuka också. Det var väl yrslen och sjukan, som tog överhanden, och tandverken blev lindrigare. Många här på orten har på detta sätt lärt sig att tugga snus. Såväl män som kvinnor. En magsjukdom, som i äldre tid

kallades för "kolik"-jag vet ej om det var eller är dess rätta benämning-eller det var ortens benämning på densamma, var tuggandet av snus den bästa medecinen. Kolik, en sorts tarmvredsliknande magsjukdom, hade många här på orten ont av under sin uppväxttid. Även jag hör till dem, som ofta drabbades av densamma. Många började att tugga snus för att de skulle få ont av denna sjukdom, och många började sedan de fått kännning av densamma. Mot denna sjukdom hjälpte det ej att ta en pris snus för omedelbar verkan, likt som mot tandverk, i så fall fick man svälja ned av snuset, för att få magen i reaktion. Denna sjukdom hade dock en väldig stor skuld i, att många i en tidig ålder började att tugga snus. Allmänhetens tro, om snusets medicinska välgörenhet och botande för denna sjukdom, var stark och allmän. De båda sjukdomar, som jag nu har nämnt "tandverk" och "kolik" är de båda, som här på orten har varit de mest omtalade, som tobaken, som medicin, kommit mest till användning mot. Att man brukat att giva djuren tobak av något slag, torde ej något nämnvärt ha förekommit här på orten. Jag har dock hört omtalas en person, som lärde sin häst att tugga snus eller tobak. Hästen blev van detta likt en människa, och varje gång hans husbonde tog sig en pris kom hästen och

ville ha sin ranson. Detta har dock ej hänt här på orten och sanningen av detsamma, kan jag ej ansvara för.

25. Verkningarna av avsaknaden av snus och tobak under ~~XXXXXX~~ första världskrigets år, var många och olika. Rökare fanns det ej så många då, som nu. Ej heller så många, som tuggade tuggtobak. Rökningen bland de uppväxande, ungdomarna hade dock vid denna tid börjat att bliva ganska allmän av männen, men ej av kvinnorna. Man fick ej heller något tobakskort, förrän vid en viss ålder. De som alltså var för unga hade det ej lätt, även jag tillhörde de sistnämnda. Snus och röktobak, var också under denna tid, mycket dålig, särskilt snuset. På grund av snusets dåliga kvalite, var det också många gamla snusätare, som försökte att avvänja sig detsamma. En del försökte att avvänja sig med tuggtobak, en del med att börja röka, andra med att helt upphöra med tobaksbruket. Det fanns väl de, som med mycket stor möda och med många olika lidanden, lyckades. Men det antal, som misslyckades, var ännu större. Verkningarna av att få lite mindre än vad, som varit vanligt, märktes väl också det, och tog sig väl också olika uttryck, hos olika individer. I början var det otillfredsställdheten, och längtan, som mest gav sig till känna, men även ett dåligt humör.

Vid försök till direkt avhållsamhet, var det ganska induvidiellt, om de lyckades eller ej. Verkningsar~~an~~ av detsamma, drabbade ganska olika. Det var dock ingen, som ej fick någon känning av det, av något slag. Jag minnes väl att det var många, som berättade om sitt misslyckande. De slutade ofta sitt berättelse med följande, sedan de berättat om de olika krämporna. Ja, jag var tvungen till att börja igen, ja kände mig så konsti på alla vis, ja hade ingen matlust, ja ville inget göra, ingenting va som förut, ja, jag trodde rent av att ja ble konstiger. Många blev också av sina anhöriga och bekanta, som de hade en daglig samvaro med uppmanade, att åter börja med tobaken. Uppmaningen att åter börja kunde låta så här. Du ska få se, att du tål inte å detta, dä ä nog bäst att du börjar igen, du ska få se att att du blir säkert sjuker, du kan ju rent å bli konstier. Detta sista var faktiskt en tro här, att de som var vana vid tobaken och försökte låta bli, kunde detta slå sig på hjärnan. Uppmaningen av anhöriga och närstående, var åtminstone i många fall, ej obefogad, Många blev vid ett mycket dåligt humör, och var ej roliga att vara till sammans med i en vardaglig gerning. Jag vill uppteckna ett exempel härpå. Mina föräldrar bodde under första världskrigets år på en gård

här i kyrkbyn. Far var anställd där, som arbetande rättare. Till denna gård hörde också ett torp, vars innehavare gjorde dagsverken å gården. Denna torpare var ogift och hade en syster som hushållade för honom. Han var till lynnet en mycket lugn person. Han var född 1876 och sålunda vid aktuella tiden, omkring 40 år gammal. Sedan en tidig ungdom, var han van att äta snus "uttrycket var så här på orten". Under dessa krigsår var snuset både dyrt och dåligt, och av dessa anledningar beslöt han sig för att sluta upp med att äta snus. För alla som var i beröring med honom, märktes tydligt att han var vid ett mycket dåligt humör. Detta var under vintertiden, och han hade ej varit framme på gården på några dagar, han arbetade då i skogen. Hans syster hade en dag varit i ärende till byn, och kom in i vårt hem. Bland annat kom det då till tals om hur det gick för honom med avhållsamheten av snuset. Systemen svarade då: Kalle han ä så illavulnen å så arger, så hjälper dä inte snart, så får ja ge en maten på e gressla. "Grissla är ett verktyg med ett långt skaft, som under de stora murade bakugnarnas tid, användes till att taga ut det färdigbakade brödet med. Hon menade alltså, att närmare än så, vågade hon ej att komma honom. Det dröjde ej heller så längen, innan han åter

åt snus, så grisslan behövde antagligen ej komma till användning. Någon bestämd skada trodde man väl ej att man ådrog sig. Många trodde dock att det var farligt för många sjukdomar, alltså att man ådrågit sig desamma genom försök att upphöra med tobaksbruket.

26. Vilka tobakssurogat, som kommit till användning i äldre tider har jag ej lyckats att få några uppgifter om. Jag tror dock att de varit desamma, som försöktes med under första världskrigets år. Det ligger nära till hands att tro detta. Det var faktiskt så att många provade på en del surregat, som de väl knappast annars skulle ha gjort. Det var dock ej så många surregat, som prövades på, och de som prövades, bestod sällan provet. Pepparmyntsolja brukade att spädas på snuset med. Detta kan dock ej hänföras till något surregat för snuset. Pepparmyntsolja har en frisk och stark doft och liksom smak. Pepparmyntsoljan rörde man i snuset, för att det dåliga och svaga snus, som då fanns, skulle få en starkare och bättre smak. Många tyckte bra om detta, andra inte. Ingefära, malen sådan, brukade också att blandas i snuset. Om man var helt utan snus, gjordes också försök att ersätta detsamma, med att tugga ingefära. Tillfredsstäl-

lelsen blev dock dålig. Torkade blad från körsbärsträd, var ett surregat, som man här på orten försökte att ersätta röktobak med. Detta har jag också själv varit med om. Det var ej heller mycket av ersättning, det brann och rök, men det var också allt. Någon gjorde också försök med något slag av torkade rötter eller flera slag av sådana. Jag kan dock ej minnas vad det var för slag av rötter, så jag får avstå från att göra några uppteckningar om detta.

27. Några talesätt om tobak, känner min berättare och jag mycket lite till om. Detta torde ej ha förekommit så värst mycket av här på orten. Jag minns dock från min ungdom ett ganska vanligt yttrande, som väl får hänföras till ett talesätt. Om en person tog upp sin dosa för att ta en pris, var det vanligt att han bjöd, om det var någon mera närvarande. Om det då var någon, som ej var vanesnusare, kunde denna bliva tillfrågad om han ej ville ha, ofta med följande uppmaning. "Ta du de en pris, dä ä dä, som rättar te ansiktet.

78. Denna frågan är för orten ganska svårt att besvara. De fasta lanthandlarna, förde ej de första åren några textilvaror i nämnvärd

grad. Förmedlingen av dessa varor skedde i stort sett av kringföringshandlarna "Sjuhäradsbyggdets knallar". Borås och de större orterna i Marks härad, Skene, Kinna, Fritsla, Viskafors, och Rydboholm, torde varit tillverkare av dessa textilvaror och saluförts av de kringförande knallarna. Dessa näsdukar var dock under denna tid ej fällade och färdiga säjer berättaren, det fick köparen själv göra. Som presenter torde nog snusnäsdukarna vara välkomna denna tid, då nästan alla hade användning för dem. Någon särskild roll, som presentvara torde de dock ej ha spelat. Det förekom, men var ej särskilt utpräglat. Dessa, i regel mörkt färgade näsdukar, var väl ej heller från början avsedda, och blev det väl ej heller, blott som snusnäsdukar. De var väl av sin mörka färgning, i första hand avsedda, som en tålig näsduk, för vardagsbruk. Snusnäsdukar torde väl folkhumorn, eller säljarreklamen ha döpt dem till.

29. Några inskränkningar, eller direkta bestämmelser om tobaksförbrukningen bland ungdom och kvinnor, utfärdade av myndighetspersoner kan jag ej uppteckna något om. Uppmaningar från föräldrar och husbönder, till deras barn och tjänare, att avhålla sig från tobaken,

får väl ej hänföras till några bestämmelser eller förbud. Jag har många gånger läset om sådana förbud och bestämmelser, publicerade i våra ortstidningar. Det har varit sådana bestämmelser, påbud och förbud, som de har gjort utdrag av ur gamla stämmoprotokoll. Det har väl med all säkerhet också funnits sådana här. Men av någon anledning finns det inga sådana stämmoprotokoll här, för så lång tid tillbaka. Jag har nämligen i andra sammanhang sökt efter detta, men ej funnit detsamma.

Ja med detta har jag besvarat denna frågelistas olika frågor, alltså den del, som jag har kunnat besvara, hur det i huvudsak varit här på orten.